

Pienten lasten vanhemmat haluavat säilyttää subjektiivisen päivähoito-oikeuden

MINNA SALMI

Sekä Helsingin Sanomat että YLE:n TV-uutiset tekivät menneen talven aikana kyselyjä päiväkotien johtajille mm. siitä, mitä mieltä he ovat ns. subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta eli kaikkien alle kouluikäisten lasten oikeudesta päästä päivähoitoon vanhempien niin halutessa. Helsingin Sanomien tammikuun alussa julkistaman kyselyn (HS 7.1.2007) mukaan kolmasosa pääkaupunkiseudun suurten päiväkotien johtajista oli sitä mieltä, että subjektiivista päivähoito-oikeutta tulisi rajoittaa. Lehti tosin otsikoi jutun väärin tehdyn laskelman perusteella väittäen, että tällä kannalla oli kaksi kolmasosaa johtajista.¹

YLE:n TV-uutisten kyselyssä puolitoista kuukautta myöhemmin (YLE 21.2.2007) päästiinkin sitten jo tähän lukuun: suurten kaupunkien päiväkotien johtajista kaksi kolmasosaa oli sitä mieltä, että subjektiivista päivähoito-oikeutta tulisi rukata. Rajauksia on yleensä haluttu tehdä niin, että jos lapsen vanhempi on kotona perhevapaalla tai työttömyyden vuoksi, lapsi olisi oikeutettu enintään osa-aikaiseen päivähoitoon. YLE:n TV-uutiset toi vaalienaluskusteluun myös sen Aamulehden teettämän kyselyn tiedon, että 58 prosenttia kaikista suomalaisista rajoittaisi subjektiivista päivähoito-oikeutta (YLE 14.2.2007).

Asia ei ole nyt esillä ensimmäistä kertaa. Siihen nähden, että subjektiivinen päivähoito-oikeus on ollut olemassa vasta kymmenen vuotta ja että ennen sen kattavaa voimaantuloa vuonna 1996 käy-

tiin useita kierroksia perusteellisia väittelyitä ja poliittisia kädenvääntöjä asiasta, on mielenkiintoista, että sitä on kyseenalaistettu vähän väliä. Vanhempien oikeutta vapaasti valita lapsensa päivähoito puitiin 2000-luvun alkuvuosina yleisönsosastokirjoituksissa. Kysyttiin, onko perusteltua, että oikeus päivähoitoon on todellakin kaikilla lapsilla, myös niillä, joiden vanhempi on kotona perhevapaalla seuraavan lapsen kanssa, työttömänä tai työmarkkinoiden ulkopuolella.

Keskustelijoita huoletti, millaisen signaalin subjektiivinen päivähoito-oikeus antaa vanhemmille. Yhtäältä sen arveltiin olevan signaali yhteiskunnan liiallisesta vastuunotosta: yhteiskunta ottaa vastuun lastenkasvatuksesta (laiskoilta tai itsekkäiltä tai epäpätevilä) vanhemmilta sen sijaan, että vaadittaisiin tai opetettaisiin vanhempia hoitamaan vanhemmuutensa itse. Toisaalta signaalin arvioitiin rakentuvan siitä, että vanhemmat saadaan tuntemaan itsensä huonommiksi kasvattajiksi kuin päiväkotien ammattilaiset.

Ensimmäisessä argumentissa valtion liiallisesta vastuunotosta on uusliberalistista sointia. Se on merkille pantavaa, kun Pohjoismaissa yleensä valtiota on pidetty vanhemmuutta tukevana, ei sitä murentavana. Valtion varojen vartijat ovat myös pitäneet subjektiivista päivähoito-oikeutta liian anteliaana palveluna hyvinvointivaltion nykyvaiheessa, jossa julkisen vallan ratkaistavana on muuttuvasta väestörakenteesta aiheutuva taloudellinen paine ja vanhenevan väestön palvelujen lisäystarve. Lapset ja vanhuksat on siis asetettu vastakkain, mikä ei sekään kuulu pohjoismaisen hyvinvointivaltion perustana olevaan ajatteluun.

Enemmän huomiota asia sai julkisuudessa syksyllä 2004, kun valtiovarainministeriön valtiosih-

1. Kysely oli tehty 42:lle päiväkodin johtajalle, joista 22 vastasi siihen. Vastaajista 14 oli subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajoittamisen kannalla. Rajoittajia oli siis 2/3 kyselyyn vastanneista, mutta vain 1/3 kaikista kyselyyn saaneista päiväkotijohtajista.

Taulukko 1. Pienten lasten äitien ja isien käsityksiä subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta 2001 ja 2006, %

	Samaa mieltä				Eri mieltä			
	2001		2006		2001		2006	
	äiti	isä	äiti	isä	äiti	isä	äiti	isä
Oikeus päivähoitopaikkaan kaikille on ehdottomasti säilytettävä	85	88	85	86	14	11	13	10
Oikeus päivähoitoon pitäisi olla osa-aikainen , jos lapsen vanhempi on vanhempainvapaalla nuoremmän sisaruksen kanssa	59	51	67	55	25	28	20	24
Oikeus päivähoitopaikkaan pitäisi poistaa , jos lapsen vanhempi on vanhempainvapaalla nuoremmän sisaruksen kanssa	33	29	28	23	57	40	63	65
Oikeus päivähoitoon pitäisi olla osa-aikainen , jos lapsen vanhempi on työtön	60	49	64	53	28	37	26	31
Oikeus päivähoitopaikkaan pitäisi poistaa , jos lapsen vanhempi on työtön	31	31	25	26	60	60	66	62

N = 3 300 äitiä ja 1 400 isää vuonna 2001 sekä 1 500 äitiä ja 1 050 isää vuonna 2006; heillä on noin 2-vuotias lapsi.

teeri Raimo Sailas esitti päivähoito-oikeuden rajoittamista niiltä lapsilta, joiden vanhempi on kotona. Vasta Sailaksen ärähdysten jälkeen subjektiivisen päivähoito-oikeuden aiheuttaman oletetun ongelman mittasuhteita alettiin selvittää.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus teetti kuntakyselyn, josta selvisi, että 10 prosentilla kaikista kokopäiväisessä päivähoitossa olevista lapsista oli vanhempi kotona. Tuo kymmenen prosenttia koostui lapsista, joiden vanhemmilla oli monia eri syitä kotona ololleen: vajaa kolmasosa vanhemmista oli perhevapaalla, muissa tapauksissa vanhempi oli työtön tai maahanmuuttaja, ja osassa tapauksista lapsella oli kehityksen pulmia tai perheessä sosiaalisia ongelmia. (Väinälä 2004.) Kun vain puolet alle kouluikäisistä lapsista on päivähoitossa, voidaan päätellä, että kaikista päivähoitoon oikeutetuista lapsista vain 2–5 prosenttia on päivähoitossa vanhemman ollessa kotona. Ongelma päivähoito-oikeuden ”perusteettomasta käytöstä” ei siis ollut kovin suuri. Keskustelu julkisuudessa hiipuikin, kunnes se kuluneena talvena viritettiin uudelleen.

Mitä mieltä pienten lasten vanhemmat itse ovat? Stakes on tehnyt vuosien 2001 ja 2006 lopussa laajan kyselyn äideille ja isille, joilla on parivuotias lapsi. Kyselyn pääaiheena oli perhevapaiden

käyttö, mutta siinä kysyttiin myös suhtautumista päivähoito-oikeuteen.² Nämä vanhemmat elävät juuri sitä elämänvaihetta, jossa tehdään valintoja kotihoitoon ja päivähoitoon välillä. Heistä valtaosa eli 85 prosenttia kannatti niin vuonna 2001 kuin vuonna 2006 subjektiivisen päivähoito-oikeuden säilyttämistä (taulukko 1).

Tärkeä havainto on, että vanhempien mielipide asiasta ei ole muuttunut kuluneiden viiden vuoden aikana huolimatta siitä, että keskustelua päivähoito-oikeudesta on käyty ajoittain kiivaastikin juuri näinä vuosina. Toinen tärkeä havainto on se, että myös niistä äideistä, jotka itse hoitavat lastaan kotona, 85 prosenttia on sillä kannalla, että oikeus päivähoitopaikkaan on ehdottomasti säilytettävä. Tässäkään ei ole tapahtunut muutosta kuluneiden viiden vuoden aikana.

Asianosaisten eli pienten lasten vanhempien mielestä siis subjektiiviseen päivähoito-oikeuteen

2. Stakes toteuttaa vuosina 2006–2008 yhteistyössä Kelan kanssa Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo -tutkimuksen perhevapaiden käytön mahdollisuuksista, seurauksista ja esteistä työelämässä. Tutkimus perustuu vuonna 2004 lapsen saaneille naisille ja miehille tehtyyn kyselyyn sekä työorganisaatioille tehtävään kyselyyn ja haastatteluihin. Tutkimusta rahoittavat Työsuojelurahasto ja työministeriön työpoliittinen tutkimusohjelma. Lisätietoja: www.stakes.fi/perhevapaat.

ei pidä kajota. Osa vanhemmista – puolesta kah-teen kolmasosaan – on kuitenkin valmiita rajaa-maan hoito-oikeuden osapäiväiseksi silloin, kun kotona on vanhempi perhevapaalla tai työttömä-nä. Osa-aikaista päivähoitoa kannattavien osuudet ovat hieman lisääntyneet viiden vuoden ku-luessa. Lieneekö muutoksen taustalla käyty julki-nen keskustelu; näin voisi päätellä siitä, että kan-nastaan epävarmojen osuus on juuri näissä ky-symyksissä pienentynyt. Muutosta on tapahtu-nut myös siinä, että entistä harvempi äiti tai isä kannattaa päivähoito-oikeuden poistamista ko-konaan niiltä lapsilta, joiden vanhempi on koto-na perhevapaalla tai työttömänä.

Kysymys subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta on moniulotteinen niin perusteidensa kuin lap-sen edunkin kannalta (esim. Salmi 2005). Kyse-lymme tulokset kuten myös julkisuudessa esite-tyt kommentit antavat kunnille osviittaa siitä, et-tä päivähoiton vaihtoehtoja tulisi kehittää osa-aikaisen hoidon suuntaan. Tämä pitäisi kuiten-kin tehdä lapsen etu muistaen: jos lapsi on ollut aiemmin päivähoitossa, hänen tulisi voida jatkaa osa-päivähoitossakin samassa ryhmässä tuttujen kavereiden ja hoitajien kanssa. Ja valinnan pitäi-si jäädä vanhemmille: kuka enää haluaa paluuta

vanhaan hoitotarpeen määrittelyyn viranomaisen arvioimin sosiaalisin perustein; siitähän nimen-omaan haluttiin päästä, kun subjektiivisesta päi-vähoito-oikeudesta säädettiin.

Myös kamreerityötä tarvitaan: päivähoiton nykyiset tulosmittarit on laadittu lähtökohdista, joissa lapsen etu ja joustavat, monipuoliset päi-vähoitomahdollisuudet eivät ole tavoitteena. Tu-losmittarit eivät täyty ja kerro tehokkaasta toi-minnasta, jos päiväkodissa on paljon osaviikko-tai osapäivälapsia. Mistä mittarit, jotka kuvaavat lasten ja perheiden erilaisten tarpeiden kannalta mielekästä toimintaa?

Kaikkiaan huomio päivähoitokeskustelussa oli-si syytä kohdistaa hoidon saatavuuteen ja laatuun. Stakesin kyselyn mukaan päivähoitopaikan valin-nassa ykköskriteeri on hoitopaikan sijainti. Sen sijaan että pieniä päiväkotia lasten asuinypä-ristöistä lakkautetaan, niitä tulisi lisätä. Näin hoi-tomatkat pysyvät kohtuullisina ja, mikä vieläkin tärkeämpää, lapset voivat tutustua naapuruston muihin lapsiin. Lasten hyvien kasvuedellytysten varmistamiseksi ryhmäkokoja täytyy pienentää ja turvata lapselle päiväkodissakin pitkäaikaiset ih-missuhteet. Tämä on mahdollista vain, jos saame lisää hoitajia vakituisiin työsuhteisiin.

KIRJALLISUUS

SALMI, MINNA: Päivähoitoako kaikille lapsille? Erään instituution ja siihen suhtautumisen ristiriitoja. S. 97–116. Teoksessa: Heino, Tarja & Kekkonen, Marjatta & Känkänen Päivi (toim.): Lapsuuden kudelmia. Helsinki: Stakes, 2005

VÄINÄLÄ, ANNA: Selvitys kotona olevien vanhempien lasten päivähoitotilanteesta, syyskuu 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2004: 16. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2004.